

Prof. dr hab. Andrzej Piotr Wiatrak
Uniwersytet Warszawski, Wydział Zarządzania,
Katedra Teorii Organizacji i Zarządzania

**Recenzja pracy doktorskiej Mgr inż. Ireny Augustyńskiej
pt.: „Sytuacja ekonomiczna małych gospodarstw towarowych
a struktura dochodów rodzin ich użytkowników”**

I. Formalna podstawa recenzji

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani Mgr inż. Ireny Augustyńskiej przygotowana została na podstawie decyzji Rady Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowego Instytutu Badawczego w Warszawie, zgodnie z pismem D.521.1.2021 z dn. 12.04.2021 r. – podpisanym przez Dyrektora Instytutu Prof. dr hab. Mariana Podstawkę. Dokumentację tę otrzymałem 22 kwietnia 2021 r.

II. Ocena doboru problematyki badawczej i tematu rozprawy

1. Dokonany przez Doktorantkę wybór problemu badawczego ma znaczenie poznawcze, pozwalające wskazać na uwarunkowania funkcjonowania małych gospodarstw towarowych oraz ich zachowania w sferze produkcji rolniczej w zależności od struktury dochodów z rolnictwa i działalności pozarolniczej.
2. Zagadnienia podjęte w pracy mają także znaczenie aplikacyjne, dotyczące z jednej strony polityki rolnej, a z drugiej – polityki społecznej.
3. Analizując temat pracy i jej problem badawczy należy wskazać, że wpisuje się w zagadnienia, które w Polsce nie zostały rozwiązane. Brakuje bowiem polityki rolnej, która w pełni wspiera zachowania produkcyjne rolników. Wynika to z jednej strony z braku dostatecznych instrumentów wspierania zachowań produkcyjnych rolników, a z drugiej strony – także częściowego ukierunkowania polityki rolnej na cele społeczne. Tymczasem powinno być

oddzielenie tych polityk. Podstawą wyboru tematu rozprawy doktorskiej była aktualność tematyki.

4. Przedmiotem rozprawy jest zatem problem naukowo-badawczy, którego rozwiązanie może być podstawą uzyskania stopnia naukowego doktora nauk społecznych z dyscyplinie ekonomii i finansów.

III. Ocena celów pracy i problemu badawczego

1. Celem badań i pracy „... było ustalenie relacji zachodzących między udziałem dochodu spoza gospodarstwa w łącznym dochodzie rodzin z małymi gospodarstwami towarowymi a sytuacją ekonomiczną posiadanych gospodarstw” (s. 9).
2. Dla tak sformułowanego celu przyjęto następującą hipotezę badawczą: „...sytuacja ekonomiczna małych gospodarstw towarowych jest tym korzystniejsza, im mniejszy jest udział dochodu spoza gospodarstwa w dochodzie ogółem rodzin ich użytkowników” (s. 57).
3. Cel recenzowanej rozprawy i przyjęta hipoteza określają zakres badawczy pracy i analizowaną problematykę, ale nie są optymalne, gdyż brakuje szerszego ich omówienia. W pracy warto byłoby – moim zdaniem – wskazać na problemy badawcze, pytania w tym zakresie, cele szczegółowe, ich powiązanie itd. Ponadto należało szerzej przedstawić uzasadnienie wyboru tematu badań, jego ważności itd.

IV. Ocena zakresu rozprawy, źródeł informacji i metod badawczych

1. Przyjęty tytuł, cel i hipoteza badawcza wyznaczyły zakres pracy, którym jest sytuacja ekonomiczna gospodarstw towarowych w Polsce, przy czym:
  - *zakres przedmiotowy* – analiza wyników rachunkowości rolnej – zebranych i przetworzonych w systemie Polski FADN oraz ankiet dotyczących dochodów spoza gospodarstwa rodziny rolnika – wykonanych na potrzeby Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej-Państwowego Instytutu Badawczego.

- *zakres podmiotowy* – małe towarowe gospodarstwa rolne o wielkości ekonomicznej wynoszącej 2-8 ESU;
  - *zakres czasowy* – obejmujący lata 2005-2013,
  - *zakres przestrzenny* – obejmujący Polskę, a przede wszystkim Mazowsze i Podlasie.
2. Literatura przedmiotu w recenzowanej rozprawie zawiera 235 pozycji; są to przede wszystkim publikację z zakresu nauk ekonomicznych, ale także raporty, zestawienia, strony internetowe, dane statystyczne itd. Podkreślić należy, że wykorzystano zarówno literaturę polską, jak i literaturę zagraniczną. Dobór literatury przedmiotu pozwalał na właściwe opisanie problematyki badawczej rozprawy, ale szerzej – moim zdaniem – Doktorantka mogłaby uwzględnić publikacje z wcześniejszych lat.
  3. Dobór materiałów będących podstawą rozważań w rozprawie był także właściwy, ukierunkowany na problematykę badawczą. Podkreślić należy długi okres analizy, jak i analizowanie tych samych gospodarstw rolniczych, co pozwoliło uchwycić tendencje rozwojowe i zmiany w badanej zbiorowości.
  4. Dobór dokumentów i opracowań dotyczących badanej problematyki był bardzo dobry i tak samo był ukierunkowany na omawiane kolejno zagadnienia w rozprawie.

V. Ocena układu pracy

1. Na treść rozprawy – liczącej 168 stron – składa się: 3 rozdziały pracy oraz wstęp, podsumowanie i wnioski, spis literatury, spis rysunków, wykresów i tablic oraz aneksy (tekstowy i graficzno-tabelaryczny).
2. Rozprawa ma charakter teoretyczno-empiryczny, przy czym rozdział pierwszy ma charakter teoretyczny, wprowadzający w problematykę sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolniczych, typologii rodzin rolniczych, źródeł ich dochodu, konkurencyjności itd., a następne rozdziały – charakter empiryczny, poczynając od opisu metodyki badań, mierników i wskaźników wy-

korzystywanych w analizie, a kończąc na wynikach analiz obejmujących sytuację ekonomiczną małych gospodarstw towarowych w zależności od ich siły ekonomicznej oraz struktury źródeł dochodów badanych rodzin rolniczych.

3. Przyjęty układ pracy pozwala ukazać problematykę badawczą oraz odpowiedzieć na sformułowany cel i hipotezę badawczą, a treść kolejnych rozdziałów rozprawy potwierdza, że Doktorantka wykazała się dobrą znajomością badanej problematyki i zastosowała właściwe narzędzia do rozwiązania przyjętych założeń badawczych.
4. W pracy można zaobserwować ostrożność w formułowaniu wniosków, zaleceń wobec polityki itd., które moim zdaniem powinny być szerzej rozbudowane.
5. Zasadniczą częścią recenzowanej rozprawy, która pozwoliła odpowiedzieć na cel pracy i jej hipotezę badawczą, był rozdział trzeci. W rozdziale tym przeprowadzono bowiem analizę sytuacji ekonomicznej małych gospodarstw towarowych w zależności od udziału dochodów z rolnictwa i działalności pozarolniczej oraz wskazano na współzależności omawianych zagadnień.
6. Z analiz prowadzonych w recenzowanej rozprawie wynika wiele wniosków, które mogą być zarówno podstawą dalszych rozważań teoretycznych, jak i zastosowań w praktyce. Po pierwsze sytuacja ekonomiczna analizowanych małych gospodarstw towarowych była na ogół niekorzystna, jako następstwo niskich dochodów z rolnictwa, ale często także niskich dochodów pozarolniczych. Po drugie wiele tych gospodarstw funkcjonowało tylko dzięki przyznawanym dopłatom w ramach wspólnej polityki rolnej. Po trzecie – sytuacja ekonomiczna rodzin utrzymujących się wyłącznie z produkcji rolniczej była na ogół korzystniejsza niż gospodarstw rodzin utrzymujących się z zarówno z dochodu rolniczego, jak i pozarolniczego. Po czwarte – zaobserwowano, że w gospodarstwach, w których dochód pozarolniczy stanowił co najmniej 50% łącznego dochodu, występował spadek

efektywności ich gospodarowania. Po piąte – w większości badanych gospodarstw majątek trwały nie był w pełni odtwarzany, a zwłaszcza w gospodarstwach o większym udziale dochodów pozarolniczych. Po szóste – korzystniejsza sytuacja ekonomiczna gospodarstw rodzin z mniejszym udziałem dochodu spoza gospodarstwa w łącznym dochodzie była związana z wyższym zadłużeniem tych gospodarstw, co dawało im szansę na rozwój i reprodukcję rozszerzoną, ale też dla części ryzyko wejścia w pułapkę zadłużeniową. Po siódme – niekorzystna sytuacja ekonomiczna badanych gospodarstw rolniczych bardzo często była również następstwem niedostatecznych kwalifikacji osób z tych gospodarstw i to nie tylko kwalifikacji rolniczych. I po ósme – przedstawione wyniki mogą być podstawą opracowania polityki zmian w odniesieniu do małych gospodarstw towarowych.

VI. Ocena merytoryczna pracy

1. Ujęcie tematyki badań jest aktualne i dotyczy zagadnień, które – o czym była mowa – nie zostały dotychczas w pełni rozpoznane i rozwiązane. Doktorantka podjęła próbę zbadania tych zagadnień na podstawie materiału empirycznego. Przeprowadzona analiza pozwoliła wskazać na uwarunkowania obecnego stanu w zakresie sytuacji ekonomicznej małych gospodarstw towarowych i kierunków zmian w tym zakresie, np. zwiększenia skali produkcji poprzez powiększenie obszaru gospodarstwa, poprzez uczestniczenie rolników w grupie producenckiej lub marketingowej, czy też poprzez wprowadzane innowacje.
2. Podejście Doktorantki do badanej problematyki w świetle aktualnej wiedzy jest prawidłowe i odpowiada regułom pracy naukowej, ale sposób wykonania niektórych zagadnień mógłby być – moim zdaniem – trochę inny, o czym już pisałem w recenzji.
3. Doktorantka – przedstawiając kolejne zagadnienia – nawiązuje do dotychczasowego dorobku naukowego oraz jego ustaleń. Jednakże wykorzystanie

literatury przedmiotu mogłoby być szersze, a analiza bardziej krytyczna, uwzględniająca szerszy wachlarz zagadnień oraz ich powiązania.

4. Zaletą rozprawy są rozważania oparte na zebranych materiale empirycznym w stosunkowo długim okresie, które pozwalają poznać aktualne zachowania małych towarowych gospodarstw rolniczych i ich sytuację ekonomiczną, a na tej podstawie wskazać zarys i kierunki polityki rolnej wobec nich.
5. Omawiając wyniki badań w prezentowanej pracy należy zwrócić uwagę na dużą ich wartość poznawczą i przydatność praktyczną. Uzyskane wyniki poszerzają wiedzę na temat oraz mogą być jednym z elementów polityki rolnej i społecznej wobec tej grupy gospodarstw, a przede wszystkim polityki stymulującej zmiany strukturalne w rolnictwie .

VII. Ocena formalna pracy

1. Praca doktorska została przygotowana w Instytucie Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowym Instytucie Badawczym w Warszawie przez Mgr inż. Irenę Augustyńską pod kierunkiem Prof. dr hab. Wojciecha Józwiaka – profesora wymienionej placówki
2. Podstawą przygotowania recenzowanej pracy – jak wynika z jej treści – jest dyscyplina ekonomia i finanse w naukach społecznych, łącząc zagadnienia ekonomii (zwłaszcza ekonomiki rolnictwa i ekonomii instytucjonalnej), finansów, zarządzania, polityki gospodarczej, polityki rolnej oraz polityki społecznej.
3. Doktorantka stosuje właściwe słownictwo z zakresu nauk ekonomicznych, a zwłaszcza z zakresu ekonomii rolnej. Rozprawa została napisana poprawnym i klarownym językiem.
4. W rozważaniach Doktorantka zachowuje w miarę logiczny ciąg wywodów, wynikający z założeń badawczych pracy, wykazując się umiejętnością prezentacji omawianych zjawisk i ich relacji oraz poprawnością wnioskowania i interpretacji wyników.

VIII. Ocena pod względem kwalifikacyjnym

1. Biorąc pod uwagę ocenę: doboru problematyki badawczej i tematu rozprawy, celu pracy i problemu badawczego, zakresu rozprawy, źródeł informacji i metod badawczych, układu pracy oraz ocenę merytoryczną i formalną pracy należy stwierdzić, że praca ta spełnia wymogi rozprawy doktorskiej.
2. Doktorantka – o czym już pisałem – wykazała się znajomością badanej problematyki, oparła swoje rozważania na bogatym materiale empirycznym, który był podstawą analiz i ukazania badanych zagadnień.
3. Zgłoszone uwagi, niektóre o charakterze dyskusyjnym, nie zmniejszają wartości pracy, ale chciałbym, aby zmusiły Doktorantkę do innego sposobu spojrzenia i być może poprawy pracy, jeśli byłaby publikowana w postaci artykułów lub w całości oraz ewentualnie w przygotowaniu następnych badań.
4. Reasumując uważam, że rozprawa doktorska Pani Mgr inż. Ireny Augustyńskiej pt.: „*Sytuacja ekonomiczna małych gospodarstw towarowych a struktura dochodów rodzin ich użytkowników*” spełnia wymogi pracy promocyjnej na stopień doktora nauk z dziedziny nauki społeczne, w dyscyplinie ekonomia i finanse, a Doktorantka – po dopełnieniu wszelkich formalności – może być dopuszczona do publicznej obrony swojej pracy. Taki też wniosek stawiam do Rady Naukowej Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowego Instytutu Badawczego w Warszawie.

Warszawa, dn. 17.05.2021 r.

